

Олена ТРАЧ

юрист, магістрантка освітньої програми «Медіація та менеджмент конфліктів»,
Бізнес Школа «КРОК»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
trachov@krok.edu.ua

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ МЕДІАЦІЇ У КРАЇНАХ З ВИСОКИМ РІВНЕМ КУЛЬТУРНОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ

Olena TRACH

Lawyer, Master's student of the educational program "Mediation and Conflict Management",
KROK Business School,
Higher Education Institution "University of Economics and Law "KROK"
trachov@krok.edu.ua

COMPARATIVE ANALYSIS OF MEDIATION METHODS IN COUNTRIES WITH A HIGH LEVEL OF CULTURAL DIVERSITY

Вступ. У статті здійснено порівняльний аналіз методів, підходів та інституцій медіації у країнах з високим рівнем культурної різноманітності — Данії, Англії, Німеччині з Україною. Дослідження акцентує увагу на правових основах, формах застосування, інституційній підтримці та сильних і слабких сторонах медіаційних систем кожної з країн. Розглянуто вплив культурних чинників на ефективність медіації, особливо в контексті міжкультурної комунікації. Визначено, що адаптація медіаційних технік до локального соціокультурного середовища є ключовою умовою успішного діалогу між сторонами. Україна, перебуваючи на етапі становлення медіаційної системи, може запозичити ефективні елементи з досвіду зазначених країн — зокрема, інституційну сталість (Німеччина), державну інтеграцію в кримінальну сферу (Данія) та стандартизовану підготовку фахівців (Англія). Запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності медіації в українському контексті.

Окрему увагу приділено міграційним процесам та біженству, де потреба у медіації є актуальною як інструмент інтеграції та зниження соціальної напруги. Досвід Данії, Англії та Німеччини демонструє, як медіація допомагає врегулювати конфлікти між місцевими громадами та мігрантами, сприяє взаєморозумінню й формує простір безпечного співіснування. Для України, яка нині переживає масштабні внутрішні та зовнішні міграційні явища, це є надзвичайно цінним досвідом, адже біженці та переселенці стикаються з адаптаційними труднощами, які потребують делікатних механізмів вирішення.

Україна, перебуваючи на етапі впровадження медіаційної системи, може запозичити ефективні елементи з досвіду зазначених країн — зокрема, інституційну сталість (Німеччина), державну інтеграцію в кримінальну сферу (Данія), стандартизовану підготовку фахівців (Англія), а також практики застосування медіації у сфері міжкультурної взаємодії та інтеграції мігрантів. Також запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності медіації в українському контексті.

Постановка проблеми. У сучасному світі стрімкої глобалізації, масової міграції, особливо останні роки, коли в декількох країнах війни, та зростання мультикультурності,

традиційні правові механізми вирішення конфліктів часто виявляються недостатньо гнучкими й не враховують культурних особливостей сторін. Особливо актуально це в умовах, коли сторони конфлікту мають різні мови, системи цінностей, релігійні уявлення та моделі комунікації. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів потенційно здатна враховувати ці відмінності, однак ефективність її застосування безпосередньо залежить від адаптації методів до багатокультурного середовища. Попри те, що визнання медіації як універсального інструменту врегулювання конфліктів, на практиці країни по-різному реалізують медіаційні моделі з урахуванням національних традицій, законодавчих підходів та рівня інституційної підтримки. Для України, яка зараз перебуває на етапі формування повноцінного інституту медіації, важливо вивчати й аналізувати досвід держав, які вже мають сталу практику та нормативне регулювання медіації в багатокультурному контексті. Наразі відсутність порівняльного аналізу цих практик ускладнює вироблення ефективної стратегії розвитку медіації в Україні.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на активний розвиток медіації в Україні та зростання уваги до зарубіжного досвіду, багато важливих аспектів залишається недостатньо дослідженими. Наприклад, потребує детальнішого аналізу вплив культурних відмінностей та міграційних процесів на ефективність медіації у країнах з високим рівнем різноманітності та можливість адаптації цих підходів до українських реалій. Недостатньо опрацьованим є питання інституційної сталості медіації, зокрема створення єдиних стандартів професійної підготовки та державних механізмів підтримки. Особливої уваги потребує роль медіації у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб, біженців та зниження соціальної напруги, адже саме ця сфера сьогодні є надзвичайно актуальною. Відкритим залишається і питання застосування медіації у роботі з військовослужбовцями, ветеранами та їхніми родинами, що включає врегулювання конфліктів, соціальну й психологічну реабілітацію та відновлення довіри до світу. Також важливо визначити, які саме елементи міжнародного досвіду — від німецької моделі «Güterichter» до датських конфлікт-рад і британських стандартів підготовки медіаторів — можуть бути найбільш ефективно інтегровані в український контекст.

Виклад основного матеріалу наукового дослідження.

Україна:

1) Де можна скористатися медіацією

Приватна медіація. Найчастіший шлях: сторони самі обирають медіатора й укладають угоду. Суд зазвичай поважає домовленості (їх можна оформити як мирову).

Сімейні спори. Питання батьківства, спілкування з дітьми, аліменти, майно після розлучення — типовий «полігон» для медіації.

Бізнес і трудові конфлікти. Від малого бізнесу до партнерських спорів — медіація допомагає швидко «розвести» інтереси без тривалого процесу.

Відновні практики (RJ). Є програми у громадах, з пробацією та НГО (для підлітків і не тільки), шкільні «служби порозуміння». Формат залежить від регіону.

Онлайн-медіація. Поширена через діаспору та внутрішню мобільність; зручна, якщо сторони у різних містах/країнах.

2) Які підходи застосовують

Фасилітативна (базова): медіатор тримає процес, не нав'язує рішення.

Трансформативна (набирає обертів): посилює здатність сторін чути одне одного й домовлятися надалі.

Відновна (у громадах/з пробацією): фокус на завданій шкоді та її відшкодуванні.

Гібриди в бізнесі: фасилітативна з «легкими» оціночними елементами для складних технічних тем.

3) Що роблять для багатокультурних справ

Перекладачі/культурні посередники за потреби; короткий брифінг термінів («інтереси», «позиції», «конфіденційність»).

Онлайн-формати для діаспори та ВПО; можливі окремі кімнати («шатл») при дисбалансі.

Психологічна безпека: врахування воєнного та міграційного досвіду, травми та чутливих тем.

4) Коли що обирати — прості приклади

Сім'я/діти → сімейна медіація.

Малий бізнес/партнерство → приватна медіація (швидко, конфіденційно).

Підлітки/громада, є потерпілий → відновний діалог через НГО/пробацію.

Сторони в різних країнах → онлайн-медіація.

Німеччина:

Де можна скористатися медіацією

Відновна медіація у кримінальних справах — ТОА (Täter-Opfer-Ausgleich). Особливо поширена для молоді: допомагає зустрітися потерпілому та правопорушнику й погодити відшкодування.

Судове примирення у цивільних — Güterichter. Суддя-«гютеріхтер» не виносить рішення по суті, а веде примирення/медіацію. Якщо домовилися — фіксується як судове врегулювання.

Сімейна медіація. Працюють приватні медіатори, консультативні служби, Jugendamt (служби у справах молоді) — допомагають домовитись про дітей та побут після розриву.

Приватна/галузева медіація. Широко в бізнесі, будівництві, страхуванні; є й позасудові «Schlichtung» (примирення) та місцеві Schiedsamt для дрібних сусідських спорів.

2) Які підходи застосовують

ТОА (кримінал) — класична відновна логіка: відповідальність, шкода, компенсація, «рух далі».

Цивільні/комерційні — фасилітативна медіація з елементами оцінки (коли є технічні нюанси).

Сімейні — фасилітативно-нарративний підхід; часто ко-медіація (напр., юрист + психолог) для кращого балансу.

3) Що роблять для багатокультурних справ

Перекладачі й інтеграційні консультанти (за потреби — співмедіація).

Структура і прозорість: чіткі правила, письмові домовленості, зрозумілий графік кроків.

Повага до «збереження обличчя». Обережна модерація емоцій, врахування релігійних/культурних обмежень (час зустрічей, свята, гендерні нюанси).

4) Коли що обирати — прості приклади

Є потерпілий і реальна шкода, сторони готові до контакту → ТОА.

Технічний бізнес-спір → приватна медіація або Güterichter у суді.

Батьківські конфлікти → сімейна медіація/служби Jugendamt.

Сусідські дрібниці → Schiedsamt/Schlichtung (дешево й швидко).

Данія:

1) Де можна скористатися медіацією

- Konfliktråd (при поліції): безоплатна зустріч потерпілого і правопорушника з посередником. Добровільно, не замінює суд і покарання, але допомагає проговорити наслідки й рухатися далі.

- Судова медіація (retsmægling): у цивільних і комерційних спорах суд пропонує медіацію під час розгляду справи. Якщо сторони домовляться — це можна оформити як мирову угоду.

- Сімейна медіація (Familierehuset): безкоштовно, зазвичай до 3 годин, для батьків після розриву стосунків. Мета — домовитися про дітей, графіки, правила спілкування тощо.

- Приватна медіація: за домовленістю сторін, часто у бізнесі. Є інституційні правила (наприклад, у Данського інституту арбітражу), інколи це частина «сходинок» у контракті: переговори → медіація → арбітраж.

2) Які підходи застосовують

- У кримінальних випадках — відновна логіка: говоримо про завдану шкоду, відповідальність і те, як її компенсувати.

- У цивільних/комерційних — здебільшого фасилітативна медіація: медіатор ставить питання, структурує діалог, не нав'язує рішення.

- У сімейних — поєднання фасилітативних і «нарративних» технік: допомагають подивитися на історію конфлікту під іншим кутом і зосередитися на майбутній співпраці.

3) Що роблять для багатокультурних справ

- Попередній «скринінг»: чи потрібен перекладач? чи є «чутливі теми» (релігійні свята, гендерні ролі тощо)? чи немає дисбалансу сили?

- Перекладачі/культурні посередники: допомагають, але не «стають на чийсь бік».

- Гнучкий формат: окремі кімнати («шатл») або онлайн-сесії, якщо так безпечніше чи просто зручніше.

4) Коли що обирати — прості приклади

- Потерпілому важливо бути почутим, а правопорушник визнає провину → Konfliktråd.

- Ділова суперечка з технічними деталями → судова або приватна медіація.

- Після розриву не можете узгодити «про дітей» → Familierehuset.

Англія та Уельс:

1) Основні «входи» в медіацію

- Сім'я (MIAM): перед тим як іти до суду у приватних сімейних справах, заявник має пройти коротку обов'язкову зустріч-оцінку (MIAM). Вона пояснює, чи підходить справа для медіації.

- Малі цивільні позови: для вимог до £10 000 діє обов'язкова коротка сесія з державним медіатором (онлайн/телефоном). Якщо не домовилися — тоді вже суд.

- Трудові спори (Acas): перед тим як подати позов у трибунал, сторони мають спробувати раннє примирення через державну службу Acas.

- Відновна юстиція (RJ): для кримінальної сфери — за бажанням потерпілих і правопорушників, через місцевих провайдерів.

2) Як це виглядає на практиці

- Сім'я: переважає фасилітативний стиль, обов'язковий скринінг безпеки, увага до інтересів дитини.
- Цивільні/комерційні: суд може «спрямувати» сторони в ADR (альтернативне вирішення спорів), а в малих позовах медіація — стандартний крок.
- Трудові: консультант Асас допомагає домовитися і уникнути трибуналу.

3) Для багатокультурних випадків

- На МІАМ одразу дивляться на мовні бар'єри, питання безпеки, потребу перекладача.
- У RJ і сімейних справах перекладачі та культурні посередники — звична практика.
- Онлайн-медіація активно використовується у малих позовах — зручно для тих, кому важко приїхати до суду або хто не впевнено володіє мовою.

4) Швидкі підказки, що обрати

- Після розриву потрібні домовленості щодо дітей → МІАМ + сімейна медіація.
- Дрібна грошова суперечка → обов'язкова державна медіація перед судом.
- Спир із роботодавцем → Асас Early Conciliation.

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

- Мультиканальна екосистема працює краще: державні, судові та приватні траєкторії підвищують доступ і дозволяють підбирати формат під кейс і культуру сторін.
- Культурна чутливість — must-have: скринінг мови/безпеки, перекладачі, співмедіація й «шатл» зменшують дисбаланс і підвищують довіру.
- Відновні практики (RJ) цінні для переживання шкоди; ефект на рецидив залежить від дизайну програми й якості впровадження.
- Онлайн-медіація розширює доступ, але потребує чітких правил конфіденційності та верифікації.

Обмеження доказової бази

- Мало порівняльних досліджень із розбиттям за мовою/міграційним статусом.
- Різні метрики (задоволеність, стійкість угод, рецидив) — складно порівнювати країни.
- Недостатньо даних про вплив перекладачів/культурних посередників і співмедіації.

Перспективи подальших досліджень

- Порівняльні дизайни (RCT/DiD/регістрові): ефективність судової, сімейної та RJ-медіації для різних культурних груп.
- Польові експерименти: перекладач vs без; співмедіатор-культурний фасилітатор; онлайн vs офлайн; «шатл» при дисбалансі.
- Стандарти метрик: доступ/рівність, процесова справедливість, виконання угод (6–12–24 міс), економія витрат/часу.

Практичні кроки для політики й практики

- Вбудувати єдиний скринінг (мова, безпека, культурні чинники) у всі маршрути медіації.
- Інституціоналізувати переклад і культурне посередництво як опцію «за замовчуванням».
- Масштабувати онлайн-формати та публікувати відкриті дані/метрики для постійного поліпшення.

Що важливо пам'ятати медіатору у полікультурних справах.

1. Мова: домовтеся про переклад заздалегідь, коротко узгодьте терміни («інтереси», «позиції», «конфіденційність»).
2. Безпека і баланс: якщо є ризики або великий дисбаланс — використовуйте окремі кімнати/онлайн.
3. Повага до цінностей: перевірте релігійні чи культурні обмеження (час, формат звертань, склад учасників).
4. Фокус на майбутнє: особливо у сімейних справах — говоріть про те, як жити «після» конфлікту, а не тільки про минуле.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Україна — офіційні ресурси:

- Закон України «Про медіацію». База: що таке медіація, принципи, підготовка медіаторів, сфери застосування. Офіційна публікація ВРУ. zakon.rada.gov.ua
- Судова влада України — “Що таке медіація?” Просте пояснення для громадян: навіщо медіація, як співвідноситься із судом. court.gov.ua
- Судова влада України — “МЕДІАЦІЯ для вирішення спору”. Кроки, роль медіатора, відповіді на типові питання. court.gov.ua
- Верховний Суд — про сімейну медіацію. Пояснення користі медіації у сімейних справах (офіційний пресматеріал). supreme.court.gov.ua
- Безоплатна правнича допомога — відновне правосуддя для неповнолітніх. Як працює програма (наказ Мін’юсту, МВС і ОГП від 22.07.2024) + свіжий аналітичний звіт (2025). Безоплатна правова допомога+1
- Пробація України. Офіційний сайт системи пробації: підхід, послуги, фокус на відновленні та реінтеграції. probation.gov.ua
- Судова влада — новина про пілот із відновного правосуддя для неповнолітніх. Коли і як запущено, де діє. court.gov.ua

Німеччина — офіційні ресурси:

- Mediationsgesetz (Закон про медіацію). Повний текст на порталі Федерального міністерства юстиції (нім./англ.). Gesetze im Internet+2 Gesetze im Internet+2
- ZPO §278 і §278a (ЦПК): глибоке примирення, роль Güterichter (судді-посередника), можливість запропонувати медіацію. Gesetze im Internet+1
- StPO §155a / §155b (КПК): правові основи Täter-Opfer-Ausgleich (відновний діалог “правопорушник-потерпілий”). Gesetze im Internet
- StGB §46a (КК): як враховується успішний ТОА під час призначення покарання. Gesetze im Internet
- JGG §10 (Закон про ювенальну юстицію): можливість зобов’язання до ТОА у справах неповнолітніх. Gesetze im Internet
- Justiz NRW — довідка про ТОА. Державний портал землі Північний Рейн-Вестфалія: коли і де можна проводити ТОА, практичні вказівки. justiz.nrw
- Мін’юст землі Саар — “Güterichter und Mediation”. Офіційне пояснення ролі Güterichter і взаємозв’язку з Mediationsgesetz. saarland.de

Данія - офіційні ресурси:

- Politi.dk (Konfliktråd),
- Domstol.dk (Retsmægling),
- Familieretshuset,

- Borger.dk,
- Danish Institute of Arbitration / Danish Mediation Institute (правила медіації).

Англія та Уельс - офіційні ресурси:

- Family Mediation Council (MIAM і стандарти),
- HMCTS Small Claims Mediation,
- Acas (Early Conciliation),
- Restorative Justice Council (RJ).